

СЕКЦІЯ V

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Васильєва І.В.

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця, д.ф.н., професор*

Нечушкіна О.В.

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця, старший викладач*

Кірієнко С.В.

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця, викладач
м. Київ, Україна*

ПИТАННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Однією з фундаментальних методологічних і методичних проблем сучасної вищої медичної освіти є питання здоров'я людини. По-перше, це зумовлено специфікою медицини як сфери науково-теоретичної та практичної діяльності людини. Як відомо, протягом всієї історії об'єктом дослідження медицини була й є людина, а предметом – «ті аспекти життєдіяльності людини, які представлені її здоров'ям та хворобою, нормою та патологією в усьому різноманітті її зв'язків з екосоціумом» [1, с.265]. По-друге, це пов'язано з потребою сучасної медицини у переорієнтації з нозоцентризму до здоров'яцентризму, з лікування на профілактику, активне збереження здоров'я. По-третє, реалізація стратегії ВООЗ щодо переходу до автономних моделей взаємовідносин лікаря та пацієнта, що ґрунтується на засадах людської гідності, інформованої згоди хворого, етиці діалогу тощо, потребує від лікаря вмінь пояснити пацієнту все те, що його цікавить стосовно стану його здоров'я. Це, в свою чергу, актуалізує значення фахового висвітлення різноманітних аспектів проблеми здоров'я в інформаційно-комунікативному просторі сучасної України.

Одним із вагомих факторів, що зумовлюють вектори трансформації вищої медичної освіти є парадигмальні зміни у розумінні здоров'я людини не тільки у науковому, а й більш широкому соціально-культурному контексті. Саме з врахуванням культурно-історичної динаміки ми виокремили та проаналізували міфологічну, античну, релігійну, біомедичну, соціомедичну парадигми здоров'я [2]. Проте з погляду на питання трансформації вищої медичної освіти особливе значення має

проблема переходу від біомедичної до соціомедичної, холістичної моделі здоров'я.

Біомедична модель здоров'я сформована під впливом видатних досягнень природничих наук, класичного типу науковості, починаючи з ХІХ ст. стає основною парадигмою західної медицини. Означена модель, ґрунтуючись на засадах предметності, об'єктивності, ціннісної нейтральності наукових знань, акцентує увагу на вітально-соматичному значенні здоров'я, лікуванні хвороби, а не хворого. Згідно з біомедичною моделлю, здоров'я - це відсутність біологічних аномалій, відхилень у фізіологічному розвитку людини, а хвороби пояснюються патологічними процесами у функціонуванні тілесної структури.

В процесі подолання обмеженості біомедичної моделі важливе значення мало становлення психосоматичної медицини, соціомедичних підходів, в межах яких формувалися більш інтегративні уявлення про здоров'я і хвороби людини. Актуалізація соціомедичної моделі здоров'я (ХХ ст.) була зумовлена й об'єктивними факторами: зміна у структурі захворюваності, зокрема, зростання частки хронічних хвороб, інтенсифікація впливів на людину соціальних чинників, "штучного", техногенного світу тощо. Провідною особливістю соціомедичної моделі є вивчення детермінації стану здоров'я людини зовнішніми стосовно її організму соціальними факторами, які впливають на фізіологію людини опосередковано, через її психологію, свідомість, емоції, спосіб життя тощо. Важко переоцінити й значення відповідних соціально-практичних заходів, зокрема, формування соціально-орієнтованих систем охорони здоров'я у розвинутих країнах, розвиток страхової медицини, забезпечення системного підходу у проведенні профілактичних заходів на різних рівнях та ін.

Проте, акцентуація уваги на соціальних факторах не означає нехтування іншими аспектами проблеми здоров'я. За Статутом ВООЗ здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і вад. Згідно підходам ВООЗ, понад 50% впливу на здоров'я має спосіб життя, 25% – екологія, біля 20% – спадковість, решта факторів – вплив медицини та охорони здоров'я. Отже, здоров'я постає як системоутворюючий фактор, що пов'язує економіку, культуру, умови і стиль життя людини. Сьогодні все більше науковців звертає увагу на необхідність подальшої трансформації соціомедичної моделі здоров'я на основі холістичних підходів з врахуванням цілісності, багаторівневості людини як біопсихосоціальної і духовної істоти, в єдності її взаємодії з соціальним і природним середовищем. Невипадково актуальним є питання про *статус медицини як синтетичної науки*, пов'язаної органічно не тільки з медико-біологічними, клінічними, а й соціально-гуманітарними галузями знань, *значення*

філософської, соціально-гуманітарної освіти для професійної соціалізації студентів.

У 2016 році авторами даної роботи у складі соціологічної групи НМУ було проведено опитування студентів 1-х курсів лікувальних факультетів.

Студентам було запропоновано обрати визначення здоров'я серед запропонованих, або надати свій варіант відповіді.

**Табл. 1. Визначення здоров'я студентами-медиками
(N=384, відповіді 97,9%)**

«Здоров'я для вас це»	Частота	% до тих, хто відповів
«Стан, коли всі медико-біологічні параметри організму знаходяться в межах норм, які визначені сучасною діагностикою»	164	43,6
«Стан при якому людина не відчуває занепокоєння щодо свого здоров'я»	105	27,9
«Це бажаний стан, який досягається постійним дотриманням правил здорового способу життя»	55	14,6
«Актуально недосяжний стан фізичного психічного та соціального благополуччя»	21	5,6
«Здоров'я, насамперед, є даром Божим»	15	4,0
інша відповідь	13	3,5
важко відповісти	3	0,8

Отже, більшість респондентів (43,6%) обрали визначення здоров'я з позиції біомедичної моделі, що актуалізує значення ґрунтовної фундаментальної і клінічної підготовки, посилення професійної спрямованості блоку соціально-гуманітарних дисциплін в системі сучасної вищої медичної освіти.

Ми неодразово порушували питання про значення філософської, соціально-гуманітарної освіти для професійної соціалізації студентів медичних ВНЗ, яке актуалізується у зв'язку із сучасними парадигмальними змінами в медицині, зокрема й пов'язаними з переходом від біомедичної до соціомедичної та холістичної моделі здоров'я. Неважко помітити, що в основі зазначених підходів лежить традиційне філософське питання розуміння природи й сутності людини. Однобічні як біологізаторські, так і соціологізаторські його тлумачення є неприйнятними для розробки сучасної методології здоров'я. Холістична парадигма здоров'я повинна ґрунтуватися на інтегративних підходах до людини, методології синергетики, які переважають у сучасній філософії.

Професійна підготовка сучасного лікаря потребує формування культури мислення, здатності комплексно, системно бачити причини будь-якої патології, спостерігати й аналізувати її в динаміці, прогнозувати можливі варіанти розвитку, ймовірні результати і ризики лікування або хірургічних втручань. Йдеться про розвиток клінічного мислення, яке, як переконливо доводить відомий лікар-фахівець з філософії медицини Х.Вульф, синтезує в собі не лише природничо-наукову, а й гуманітарну складову, зокрема емпатичні та етичні компоненти фахової діяльності лікаря [3].

Посилення профілізації у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін в НМУ імені О.О.Богомольця забезпечується шляхом відповідного оновлення типових і робочих програм (наприклад, до програми з філософії включені окремі питання з філософії медицини); впровадження у навчальний процес міждисциплінарних, інтегративних напрямів сучасних знань (біоетика, біомедична етика, екологічна етика), а також дисциплін за вибором («Соціологія здоров'я та хвороби», «Філософські проблеми медицини», «Психологія здоров'я людини», «Теорія та практика психотерапії», «Філософія професійної комунікації» тощо) опанування яких сприятиме не тільки поглиблення знань, а й формуванню відповідних компетентностей у студентів-медиків.

Література:

1. Хрусталеv Ю.М., Царегородцев Г.И. Философия науки и медицины. / Ю.М. Хрусталеv, Г.И. Царегородцев. – М.: ГЭОТАР. – Медиа, 2007. – 512 с.
2. Васильєва І.В. . Людина у релігійному вимірі: монографія. / І.В. Васильєва – К.: Книга плюс – Херсон: ПП Кальченко, 2009. – 345 с.; Васильєва І.В., Білецька Л.В. Філософські аспекти гуманізації та гуманітаризації вищої медичної освіти в контексті сучасної парадигми здоров'я. / І.В. Васильєва , Л.В. Білецька // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – К.: «Інтас», 2012. – Вип. 60. – С. 122-131 та ін.
3. Wulff H.R. Philosophy of medicine: an introduction. – Oxford: Blackwell, 1990.